

มงคลสูตรมีมงคลก็มงคล

เมตตานนุโท ภิกขุ

มงคลสูตร นั้นเป็นพระสูตรขนาดสั้นสูตรหนึ่งที่ชาวพุทธในประเทศไทยและในต่างประเทศรู้จักกันมากที่สุด มีปรากฏในคัมภีร์ สุตตันตปิฎก เป็นส่วนหนึ่งของ ขุททกนิกาย ในสุตตันตปิฎก และมีความยาวเพียง ๑๒ โสลก^๑ แต่มีความสำคัญในพิธีกรรมการสวดพระปริตรในงานมงคลต่าง ๆ เกือบทุกงาน และเคยบรรจุเป็นหลักสูตรวิชาศีลธรรมสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นที่

อ้างอิงในการเทศน์สอนของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแบบ เถรวาทมาติดต่อกันมาช้านาน

มงคลสูตรนั้นมีความสำคัญในวัฒนธรรมไทยอย่างมาก และมีพระเถระ ผู้เป็นปราชญ์สำคัญของล้านนา คือ พระสิริมงคลอาจารย์ ได้รับงานคัมภีร์ “มงคลคถาปิณี” อันเป็นอรรถกถาขยายความมงคลสูตรทั้งหมดเมื่อกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว คัมภีร์มงคล คถาปิณียังได้เป็นตำราหลักเล่มหนึ่งในการศึกษาบาลีประโยค ๔ และ ๕ ของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ แม้ว่าพระสูตรสั้น ๆ นี้จะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั้งในหมู่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในประเทศไทยกันมาช้านานแล้วก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังมีความมีปัญหาในการตีความพระสูตรนี้อยู่ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอันเกิดจากการแปล ซึ่งมีผลกระทบมายังการตีความพระสูตรทั้งหมด ซึ่งอาจส่งผลถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมดโดยรวม

การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการเฉลยอย่างชัดเจน

^๑ สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก บาลีสุยามรฎฐ กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕ ; พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๑๗ ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ หน้า ๓ ข้อ ๕-๖

ปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งคือ การนับจำนวนมงคลในมงคลสูตร ซึ่งชาวพุทธมีความเชื่อสืบ ๆ กันมาว่า มงคลในมงคลสูตรนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น ๓๘ มงคล แต่กระนั้นเองเมื่อมีผู้นับมงคลตามที่ปรากฏในภาษาบาลี กลับนับได้เพียง ๓๗ มงคล

ตัวอย่างที่ปรากฏชัด คือ พระภิกษุผู้เป็นเกจิอาจารย์มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งในประเทศไทยคือ พระมงคลเทพมุนี หรือหลวงพ่อดาวพุกน้ำ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้กล่าวไว้ในเทศน์ กัณฑ์ที่ ๒๖ เรื่องมงคลสูตร ว่าด้วย “จิตของผู้ที่โลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว ” ณ วัดปากน้ำภาษีเจริญ ในวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๓ ดังนี้คือ

“แสดงมาตั้งแต่ต้นโน้น เป็น ๓๘ ข้อ ตั้งแต่ อเสวนา มาจนกระทั่ง จิตเกษม เป็นแดนพองใสนี้เป็นมงคล ๓๘ ข้อ แต่ว่าสาวได้ ๓๗ เท่านั้นเอง เห็นจะไปคละกั๊กกับข้อใดข้อหนึ่ง ผู้เรียงบาลีจะคลาดเคลื่อนแต่อย่างใดก็ไม่รู้ แต่นั่นเป็นเรื่องของบาลีท่าน แต่ว่าที่อื่นยัน มงคลนะ มี ๓๘ แต่ว่าถ้าตรวจจริงมี ๓๗ ข้อ”^๐

ซึ่งเป็นการยืนยันแก่ชาวพุทธทั่วไปอย่างชัดเจนว่าการนับมงคลนั้นพระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี ท่านนับได้ ๓๗ ประการ ทั้ง ๆ ที่ขัดกับจารีตประเพณีที่เชื่อกันต่อ ๆ มาว่ามงคลมีทั้งหมด ๓๘ มงคล

อีกท่านหนึ่งที่ได้กล่าวถึงปัญหาการนับมงคลในมงคลสูตรคือ อนุศาสนาจารย์ ผู้ที่เป็นนักเทศน์ด้วยและอดีตรับผิดชอบการศาสนา พ.อ. ปิ่น มุกกันต์ ผู้ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *มงคลชีวิต* ของท่าน ว่า

เรื่องจำนวนมงคล เราได้ศึกษาและท่องจำกันมาว่า มงคลมี ๓๘ ข้อ อันนี้เป็นที่รับรองต้องกันทั่วไป แต่ก็แปลกเวลานับจำนวนดูให้แน่นอน คือ จะนับดูว่า ๓๘ ข้อนั้น คือ ข้ออะไรบ้าง คนที่นับกลับนับได้จำนวนไม่เท่ากัน บางคนนับได้ ๓๗ บางคนนับได้ ๓๙ ซึ่งผิดจากหลักฐานทั้งสองจำนวน สามสิบเจ็ดก็ขาด สามสิบเก้าก็เกิน เหตุที่เป็นดังนี้ เพราะแยกผิดตรงนี้เอง ตรงมงคลที่ว่าด้วยการปฏิบัติต่อพ่อแม่ลูกเมียนี้ พระพุทธบาลีจะว่าดังนี้ “มาตาปิตุ อุฏฺฐานัน, ปุตฺต-ทารุสส สงฺกโห” ความในบาลีนี้ระบุตัวบุคคล ๔ คน คือ มาตา-ปิตุ (มารดา-บิดา) ปุตฺต (บุตร) และ ทารุสส (ภรรยา) บางท่านได้แปลแยกกันออกเป็น ๔ ข้อ ว่า การบำรุงมารดา ๑ การบำรุงบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตร ๑ การสงเคราะห์ภรรยา ๑ แยกอย่างนี้ได้ ๔ มงคล ถ้าเอาไปรวมกับมงคลข้ออื่น ๆ ก็จะได้จำนวนเป็น ๓๙ ข้อ เกินจำนวนไป ที่นี้บางท่านไม่แยกไปแปลเอาว่า การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรภรรยา ๑ แปลอย่างนี้ได้สองมงคล ถ้าเอาไปบวกกับมงคลข้ออื่นๆ แล้วจะได้ ๓๗ ข้อ ขาดไปเสียอีก

แม้กระนั้นเอง พ.อ.ปิ่น มุกกันต์ยังได้วินิจฉัยแบบฟันธงลงไปเด็ดขาดว่า

วิธีนับที่ถูกต้อง ต้องนับอย่างนี้คือ การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตร ๑ การสงเคราะห์ภรรยา ๑ นับอย่างนี้ได้มงคลในบทนี้ ๓ ข้อ รวมกับข้ออื่นๆ แล้วเป็น ๓๘ ข้อ ตรงตัวพอดี เพื่อความมั่นใจว่าเป็นการนับที่ถูกต้อง

^๐ *มรดกธรรมของหลวงพ่อดาวพุกน้ำ* (พระมงคลเทพมุนี) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อดาวพุกน้ำ หน้า

ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบกับหนังสือมงคลฉบับของท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนโท จันทร์) วัดบรมนิวาส ผู้เป็นธรรมกถึกเอกแห่งยุคและฉบับของท่านเจ้าคุณสมเด็จพระมหาวิรวัศ (จวน อุฏฺฐายี ป. ๕) วัดมกุฏกษัตริยาราม สัมม-มนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ ได้หลักตรงกัน ในหลักฐานอื่นๆ ก็ยังมีอีกมาก จึงเป็นอันถือยุติได้ว่าถึงเหตุผล เหตุใดการปฏิบัติต่อคน ๔ คน จึงแยกเป็น ๓ ข้อ ? ที่ท่านแยกอย่างนี้ แยกตามเกณฑ์ในทางปฏิบัติ การบำรุงบิดามารดานั้นเป็นงานอย่างเดียวกัน หมายความว่า วิธีบำรุงทำอย่างเดียวกัน พระพุทธองค์ตรัสไว้ชัดเจน เราทำให้มารดาอย่างไรก็ทำให้บิดาอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงรวมไว้ในข้อปฏิบัติอันเดียวกัน ส่วนการปฏิบัติต่อบุตรกับภรรยา (หรือสามี) ทำต่างกัน พูดย่างๆ คือเราทำกะลูกอย่างหนึ่ง ทำกะเมียหรือผัวอย่างหนึ่ง วิธีทำมันคนละวิธี เพราะฉะนั้นจึงต้องแยกออกเป็นมงคลคนละข้อ... เอาเป็นว่าเสร็จกันที ในเรื่องนับจำนวนมงคล ตรงนี้เป็นโศกัลป์แลอยู่ ชวนลงน จิงเสนอทักคิดไว้^๐

กระนั้นเอง การวินิจฉัยแบบฟันธงอย่างเด็ดขาดของ พ.อ.ปิ่น มุกกันต์นี้ อาจไม่ถูกต้อง เหตุผลที่ท่านใช้นั้นมาจากการอ้างอิงหลักธรรมว่าด้วยวิธีการสงเคราะห์มารดาบิดาว่าเป็นสิ่งที่เหมือนกัน ในขณะที่การสงเคราะห์บุตรและภริยานั้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งถือว่าเป็นการแยกแยะตามกิจกรรมการปฏิบัติในสังคมหาได้นำหลักฐานทางไวยากรณ์มาอ้างอิงไม่

โครงสร้างของมงคลสูตร^๐

โศลกที่^๐ ๑

เป็นคำพูดของเทวดาที่เข้ามาเฝ้าทูลพระพุทธรเจ้าเพื่อให้ทรงแสดงว่าอะไรคือมงคลอันสูงสุด ส่วนสาระของมงคลทั้งหลายที่ทรงแสดงนั้นอยู่ในความตั้งแต่โศลกที่ ๒ เป็นต้นไปถึงโศลกที่ ๑๑

โศลกที่ ๒:

๑. อเสวนา จ พาลานํ (การไม่คบคนพาลทั้งหลาย)
๒. ปณฺหิตานํ จ เสวนา (การคบบัณฑิตทั้งหลาย)
๓. ปุชา จ ปุชนียานํ (การบูชาสิ่งที่ควรบูชา)

โศลกที่ ๓:

๔. ปฏิรูปเทสวาโส จ (การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี)

^๐ พ.อ. ปิ่น มุกกันต์ มงคลชีวิต ภาค ๒ หน้า ๑๖-๑๕ สำนักพิมพ์คลังวิทยา ปี ๒๕๒๗

^๐ พระไตรปิฎกบาลี กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕ และฉบับแปลภาษาไทย พ.ศ. ๒๕๒๕

^๐ คำว่า “โศลก” หมายถึงคำประพันธ์ที่ประกอบด้วยข้อความ ๔ ท่อน ข้อความแต่ท่อนเรียกว่า “บาท” รวม ๔ บาทเป็น ๑ โศลก โดยทั่วไป คณะสงฆ์ไทยมักเรียกคำประพันธ์ที่ประกอบด้วย ๔ บาทว่า ๑ คาถา ดังหากเขียนตามสำนวนนิยมของการเรียนบาลีของคณะสงฆ์ ข้อความตรงนี้ท่านคงจะเขียนว่า “คาถาที่...” (บรรณาธิการ)

๕. ปุพฺเพ จ กตปุณฺณตา (การมีความดีที่กระทำไว้แต่กาลก่อน)

๖. อุตฺตสมฺมาปณฺธิ จ (การตั้งตนไว้ชอบ)

โคลกที่ ๔:

๗. พาหุสจฺจยจ (มีความคงแก่เรียน)

๘. สิปฺปญฺจ (มีศิลปะ)

๙. วินยฺโย จ สุสิกฺขิโต (มีวินัยที่ได้อบรมมาดีแล้ว)

๑๐. สุภาสิตา จ ยา วาจา (วาจาอันกล่าวได้ดีแล้ว)

โคลกที่ ๕:

๑๑. มาตาปีตฺตูปุฏฺฐานํ (การบำรุงมารดาบิดา)

๑๒. ปุตุตฺตาทสฺส สงฺคโห (การสงเคราะห์บุตรและภรรยา)

๑๓. อนากุลา จ กมฺมุนฺตา (จัดระเบียบการงานดี)

โคลกที่ ๖:

๑๔. ทานญฺจ (การรู้จักให้)

๑๕. ฌมฺมจริยา (การบำเพ็ญธรรม)

๑๖. ฌาตกานญฺจ สงฺคโห (การสงเคราะห์ญาติ)

๑๗. อนวชฺชานํ กมฺมานิ (มีการทำงานที่ไม่มีผู้ติเตียน)

โคลกที่ ๗:

๑๘. อารตี วิรตี ปาปา (การเว้นจากการทำบาป)

๑๙. มชฺชปนา จ สณฺณโม (การสำรวมจากน้ำเมา)

๒๐. อปฺปมาโท จ ฌมฺเมสุ (การไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย)

โคลกที่ ๘:

๒๑. คารโว จ (ความเคารพ)

๒๒. นิวาโต จ (ความถ่อมตน)

๒๓. สนฺตฺตฺธิ จ (ความสันโดษ)

๒๔. กตญฺจตา (ความกตัญญู)

๒๕. กาเลน ฌมฺมสุสวนํ (การฟังธรรมตามกาล)

โคลกที่ ๙:

๒๖. ขนฺตี จ (ความอดทน)

๒๗. โสวสุสตา (ความรับฟังเหตุผล ไว้ต่อความรู้สึกรู้ใจของผู้อื่น)

๒๘. สมณานนฺจ ทสฺสนํ (การได้เห็นสมณะ)

๒๙. กาเลน ฐมฺมสากฺขณา (การสนทนาธรรมตามกาล)

โคลกที่ ๑๐:

๓๐. ตโป จ (การมีตบะ คือ รู้จักใช้ปัญญาอบรมอารมณ์)

๓๑. พุรฺหมจฺริยา (การประพฤติพรหมจรรย์)

๓๒. อริยสจฺจานทสฺสนํ (การได้เห็นอริยสัจ)

๓๓. นิพฺพานสจฺฉิกิริยา (การทำนิพพานให้แจ้ง)

โคลกที่ ๑๑:

๓๔. ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ (จิตไม่หวั่นไหวเมื่อโลกธรรมมากระทบ)

๓๕. อโสภํ (ความไม่มีโสภ)

๓๖. วิรชํ (ความไม่มีธุลีในจิตใจ)

๓๗. เขมํ (จิตเกษม คือ มั่นคงไม่หวั่นไหวสะอึกสะเทือน)

โคลกที่ ๑๒:

มีความว่า

เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปฺราชิตา

สพฺพตฺถ โสตุถิ กจฺจนฺติ ตณฺเฑสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติฯ

ที่แปลกันเป็นภาษาไทยตามแบบจารีตประเพณีได้ความว่า

“บุคคลเหล่าใดกระทำความดีเหล่านี้ได้แล้ว

ย่อมเป็นผู้ไม่ปราศัย ในทุกที่

ย่อมเข้าถึงความสวัสดิ์ในทุกแห่ง

นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งเทวคาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น”[×]

ในวิธีการแปลแบบนี้ ศัพท์คำว่า “เตสํ” ซึ่งตามรูปศัพท์ เป็นคำสรรพนาม พหูวนะปลิงค์หรือนปลิงค์วิภัตติที่หก (genitive plural of masculine/neuter) แสดงความเป็นเจ้าของซึ่งขยายคำนามศัพท์ “พหูเทวา” อันเป็นคำแรกของโคลกที่หนึ่งของมงคลสูตร

[×] ดู ป.อ.ประยุตโต พจนานุกรมฉบับพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม หน้าที่ ๑๑๔-๑๑๕ ซึ่ง ท่านเจ้าคุณพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายว่า เป็นคาถาสรุปของมงคลทั้ง ๓๘ ประการข้างต้น

ปัญหาที่น่าถามต่อไปคือ “ทำไมคำว่า *เตส* ซึ่งเป็นคำสรรพนามวิภคิตีที่หก พหูพจน์ ปุงลิงค์ หรือ นปุงสกลิงค์ (genitive plural - masculine or neuter) ในที่นี้จึงไม่ขยายคำนามพหูพจน์ที่อยู่ในประโยคใกล้ที่สุดที่ถูกเอ่ยถึงก่อนล่วงหน้า ซึ่งในที่นี้คือ คำว่า “*เอตาทิสานิ*” (ซึ่งเป็นสรรพนาม นปุงสกลิงค์ หมายถึง มงคลทั้งหลาย หรือ *มงคลานิ* ที่กล่าวถึงขั้นต้นนี้) เพราะตามหลักไวยากรณ์บาลี-สันสกฤต คำสรรพนามนั้นจะใช้แทนคำนามที่อยู่ใกล้ที่สุด?” คำตอบคือ เพราะรูปแบบการแปลบาลีที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้นนิยมการแปลแบบตามที่ครูบาอาจารย์สอนกันมาให้ท่องจำ เมื่ออาจารย์สอนอย่างไรก็จำมาอย่างนั้นโดยมิได้ตั้งคำถามที่ขึ้นต้นว่า “ทำไม..” และเมื่อแปลตามแบบด้วยอาศัยการท่องจำต่อ ๆ กันมาเช่นนี้ จึงมิใช่การแปลที่ยึดหลักไวยากรณ์ คนรุ่นหลังก็จำคำสอนของคนรุ่นบรรพบุรุษมาด้วยความเคารพ เชื่อว่าคนรุ่นก่อนต้องรู้ความหมายที่แท้จริง และตนเองไม่รู้จริง เหมือนคนตาบอดที่เข้าแถวงูกันมาตามทาง เพราะคิดว่าคนที่จูงเรานั้นเห็นทางแต่ตนเองไม่เห็น ทั้งที่จริงแล้วทุกคนเป็นคนตาบอดไม่มีคนตาดีอยู่ในแถวด้วยเลย^๑

หากพิจารณาตามเหตุผลทางไวยากรณ์นี้ โสลกสุดท้ายของมงคลสูตร ถอดความออกเป็นภาษาไทยได้ดังนี้คือ

“บุคคลเหล่าใดกระทำมงคลเหล่านี้ได้แล้ว
 ย่อมเป็นผู้ไม่ปราศัย ในทุกที่
 ย่อมเข้าถึงความสวัสดิในทุกแห่ง
 นั่นคือมงคลอันสูงสุดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น”

เมื่อแปลได้ข้อความในลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่า โสลกสุดท้ายของมงคลสูตรนี้ต่างหากคือมงคลอีกมงคลหนึ่ง คือเป็นยอดมงคล นั่นคือเมื่อผู้ใดปฏิบัติตามมงคลที่กล่าวไว้ในโศลกก่อนหน้านี้ (*เอตาทิสานิ*) นั่นก็นับก็เป็นยอดแห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น คือเป็นอีกมงคลหนึ่ง มงคลที่ ๓๘ ^๒

สรุป

^๑ ดู วิจารณ์วิธีการศึกษาพระไตรปิฎกแบบจาริตประเพณี ของ พระเมตตานนโท ภิกขุ ใน *เหตุเกิดพ.ศ.๑* หน้า ๖๒-๖๓

^๒ การตีความข้อความว่า “ตนเตส” ของคณะสงฆ์ไทยนั้นน่าจะดำเนินตามคำอธิบายของพระอรรถกถาจารย์ผู้แต่ง *มังคลัตถทิปนี* ที่ว่า “*ตนเตสฺส เต เอตาทิสานิ มงคลานิ กตฺวา โหนติ เต สุขมา สัพพตฺถ อปฺราจิตา หุตฺวา โสตุถิ โสตุถิภูตา สัพพตฺถ จจนฺติ ตสฺมา ตฺว เตสฺ เอตาทิสการกานํ ตํ พาลาเสวนาภิ อฏฺฐตฺตีสฺสวริ มงฺคลํ อุตฺตมํ เสฏฺฐํ ปวฺรณฺติ คณฺหาหิ เทวเตติ อตฺโถฯ*” โปรดสังเกตว่าพระอรรถกถาจารย์ได้ระบุจำนวนของมงคลว่ามี ๓๘ ประการ แสดงว่าความเข้าใจว่าจำนวนมงคลในพระสูตรนี้มี ๓๘ ข้อมีมาตั้งแต่สมัยนั้นแล้วเป็นอย่างน้อย (*บรรณาธิการ*)

การนับมงคลในมงคลสูตรที่กระทำในประเทศไทยนั้นนิยมที่จะแยกมงคลของการสงเคราะห์บุตรและภรรยาออกจากกันเพื่อให้นับให้ได้จำนวนครบ ๓๘ มงคล แต่ถ้าหากนับเช่นนั้นก็อาจพิจารณาแยกมงคลการสงเคราะห์มารดาบิดาออกเป็นอีกสองมงคลได้ด้วยเช่นกัน ทำให้นับจำนวนมงคลได้เป็น ๔๐ แทนที่จะเป็น ๓๘ สาเหตุที่มีการแยกมงคลออกมานับเช่นนี้ก็เพราะว่าในตัวโคลงของมงคลสูตรตั้งแต่โคลงที่ ๒ ถึงโคลงที่ ๑๑ นั้นตามสาระของพระสูตรนี้มีมงคลทั้งสิ้น ๓๗ มงคล มิใช่ ๓๘ ดังที่เชื่อกันมา

การแปลโคลงสุดท้ายแบบจำแบบของเดิมที่ครูบาอาจารย์ที่ให้แปลคำว่า “เตส” ว่าเป็นสรรพนาม ปุณฺณลึงค์ พหูวนะ ขยายคำว่า “เทวามนุสฺसान” หรือ “แห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้น ” ในบาทแรกของโคลงที่หนึ่งนั้นทำให้มองข้ามการแปลตามหลักไวยากรณ์บาลี-สันสกฤตที่ถือว่าคำสรรพนามนั้นต้องขยายคำนามพหูพจน์ที่อยู่ในเพศตรงกันที่ใกล้ที่สุด และในที่นี้คือ คำว่า “เขตาทิสานิ” (มงคลทั้งหลายเหล่านี้) หรือเป็นคำแทนคำเต็มว่า “เตสํ มงคลาน” “แห่งมงคลทั้งหลายเหล่านั้น ” นอกจะทำให้ได้ความที่ดีและครบถ้วนกว่าแล้วยังทำให้เกิดความเข้าใจในการตีความมงคลทั้งหลายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมงคลว่าเป็นสิ่งที่สามารถสะสมได้ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการยืนยันให้ชัดเจนอีกว่ามงคลสูตรนั้นมีมงคลทั้งสิ้น ๓๘ มงคล โดยไม่ต้องแยกมงคลใดมงคลหนึ่งในโคลงใดโคลงหนึ่งออกจากกันให้ยุ่งยากลำบากโดยไม่มีความจำเป็น

Cw

การอ้างอิง

สุดตนิปาด ขุททกนิกาย สุดตตปิฎก บาลีสุขามรภูฏ กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕

พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕

พระมงคลเทพมุนี *มรดกธรรม ของหลวงพ่อดาวปลากน้ำ* (พระมงคลเทพมุนี) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และสมาคมศิษย์หลวงพ่อดาวปลากน้ำ สำนักพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) พ.ศ. ๒๕๓๕

พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์ *มงคลชีวิต* สำนักพิมพ์คลังวิทยา ปี ๒๕๒๗

ป.อ. ปยุตโต *พจนานุกรมฉบับพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม* โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๓๘

พระเมตตานุ โท ภิกขุ *เหตุเกิด* พ.ศ. ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๒ โรงพิมพ์ บริษัทไอดีส์ จำกัด พ.ศ. ๒๕๔๘

ภาคผนวก

มงคลสูตรฉบับภาษาบาลี

(ภาคผนวกนี้ไม่มีในต้นฉบับบทความของท่านผู้เขียน บรรณาธิการได้จัดหามาเพื่อประกอบการอ่านบทความนี้)

อเสวนา จ พาลาน	ปณฺฑิตานญจ เสวนา
ปุชา จ ปุชฌิยาน	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
ปฏฺฐูปเทสวาโส จ	ปุพฺเพ จ กตปฺญตา
อตุตฺสุมมาปณฺธิ จ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
พาหุสจฺจนฺจ สิปฺปนฺนจ	วินโย จ สฺสึกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
มาตาปิตุอุปฺภูจํ	ปฺตฺตทวารสฺส สงฺคโ
อนากฺุลา จ กมฺมนฺตา	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
ทานญจ ฐมฺมจริยา จ	ฉาตกานญจ สงฺคโ
อนาวชฺชานิ กมฺมานิ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
อารตี วิรตี ปาปา	มชฺชปํนา จ สลฺลโม
อปปมาโท จ ฐมฺเมสุ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
การโว จ นิวาโต จ	สนฺตุฏฺฐิ จ กตปฺญตา
กาเลน ฐมฺมสฺสวํ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
ขนฺตี จ โสวจฺสตา	สมณานญจ ทสฺสน
กาเลน ฐมฺมสากฺุลา	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
ตโป จ พุรฺหมจริยญจ	อริยสจฺจานทสฺสน
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
สุภฺจสฺส โลกฐมฺเมหิ	จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสภํ วิรชํ เขมํ	เอตมมฺงฺกลมุตฺตมํ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน	สพฺพตฺถมปฺราชิตา
สพฺพตฺถ โสคฺธิ คจฺจนฺติ	ตนฺเตตํ มงฺกลมุตฺตมนฺติ ฯ